

Gunnar Myrdals relevans för dagens sociologi: Värdepremisser och kumulativ kausalitet

AV ERIK LJUNGAR

Gunnar Myrdal (1898-1987) är en av Sveriges mest kända personligheter inom både samhällsvetenskap och politik¹. Inom vetenskapens område är han kanske mest känd för sina insatser som nationalekonom inom den s k Stockholmsskolan på 30-talet. Inom politiken är han tillsammans med sin hustru Alva förknippad med att vara en av "ideologerna" bakom den svenska modellen, där deras bok *Kris i befolkningsfrågan* är av central betydelse (Myrdal och Myrdal 1934).

Utmärkande för Myrdal var hans ambition att integrera sitt vetenskapliga och sitt politiska arbete, vilket grundade sig på hans åsikt att man med hjälp av vetenskaplig kunskap kan bidra till att förbättra samhället; t ex ledde hans insatser inom Stockholmsskolan till slutsatsen att staten bör bedriva aktiv konjunkturpolitik. Som ett led i detta var Myrdal även intresserad av att överskrida gränser inom och mellan olika vetenskapliga discipliner, och detta gällde inte minst hans ambition att närma nationalekonomin och sociologin till varandra. Myrdal ansåg nämligen att det var viktigt att förstå hur "hela" samhället fungerade och hur dess olika delar hängde samman, detta ytterst för att kunna förbättra det.

Syftet med denna artikel är att försöka lyfta fram de delar i Gunnar Myrdals produktion som har relevans för sociologin och då kanske främst den ekonomiska sociologin. Myrdal har bidragit till en rad olika samhällsvetenskapliga discipliner; bl a nationalekonomi, sociologi, statskunskap, vetenskapsfilosofi, demografi, där både teoretiska och mer praktiskt inriktade arbeten ingår. Vad jag här kommer att koncentrera mig på är de delar av

Erik Ljungar är doktorand i sociologi vid Sociologiska institutionen, Stockholms universitet. Hans avhandling behandlar den etniska tillhörighetens betydelse för ekonomisk verksamhet med särskild inriktning på "etniskt entreprenörskap".

Myrdals produktion som kan bidra till teori- och metodutveckling inom sociologin; och då finns det enligt mitt sätt att se några viktiga teman som är av betydelse.

Myrdal har skrivit en rad arbeten som behandlar kunskapssociologi och samhällsvetenskapliga teori- och metodproblem. Här är det särskilt hans intresse för värderingarnas roll inom samhällsvetenskapen som är central. Inom den moderna sociologins och samhällsvetenskapens vetenskapsteori debatteras ofta frågor om vad som är möjligt att veta om samhället, samt hur man skall gå till väga för att uppnå denna kunskap, t ex utifrån ett positivistiskt, hermeneutiskt eller fenomenologiskt synsätt (Fay 1996; Hollis 1994). Ett av de svåraste (och kanske inte tillräckligt uppmärksammade) problemen inom samhällsvetenskapens vetenskapsteori är dock vilken betydelse man skall tillräkna värderingarnas roll vid samhällsvetenskaplig forskning. Positivistiskt (ofta kvantitativt) inriktade forskare har en tendens att helt bortse från det faktum att värderingar och intressen kan utgöra ett hinder för att uppnå giltig samhällsvetenskaplig kunskap. Hermeneutiskt och fenomenologiskt (ofta kvalitativt) inriktade forskare tenderar däremot att lägga alltför stor vikt vid värderingar (både hos forskarna själva och de som undersöks), vilket leder till att resultatet av deras forskning ibland blir helt godtyckligt.

Myrdal delar med hermeneutikerna och fenomenologerna uppfattningen att värderingar alltid finns med vid vetenskapliga undersökningar. Han försöker dock utveckla en metod som gör det möjligt för samhällsforskaren att "kontrollera" dessa värderingar. Detta innebär att han dels anser att man i en vetenskaplig undersökning skall utgå från de värderingar som faktiskt förekommer i ett samhälle eller bland de individer som man undersöker, dels att samhällsforskaren noga och öppet skall formulera dessa värderingar i form av de "värdepremisser" som styr en undersökning. På detta sätt kan man kringgå problemet med att samhällsforskarens egna värderingar påverkar forskningsresultatet, dessutom underlättar man för dem som tar del av en undersökning att bedöma resultatet av densamma.

Myrdal vill även bryta ner gränserna mellan speciellt nationalekonomi och sociologi. Hans ambition är nämligen att försöka få fram en mer "realistisk" samhällsvetenskaplig teori, vilken vid t ex ekonomisk analys skall kunna ta hänsyn till både ekonomiska och sociologiska faktorer. Under senare år har det växt fram en stor litteratur inom området ekonomisk sociologi som appli-

cerar sociologiska angreppssätt på ekonomiska fenomen (Granovetter och Swedberg 1992; Smelser och Swedberg 1994). Ett problem är dock att det ofta saknas alternativa modeller som kan konkurrera med den neoklassiska mikroteorin vad gäller precision. Myrdal har emellertid utvecklat en modell baserad på tanken om cirkulär och kumulativ kausalitet som skulle kunna bidra till att öka förståelsen av ekonomiska och sociala fenomen. I denna modell läggs stor vikt vid faktorer som attityder och institutioner, dvs vad som kan betecknas som sociologiska faktorer. Han försöker också med hjälp av denna modell fånga en generell "mekanism" som han menar kan ge mer realistiska förklaringar till en rad sociala och ekonomiska fenomen än vad t ex den neoklassiska mikroteorin förmår. Det modellen kan visa är att olika sociala och ekonomiska fenomen har en tendens att förstärkas ("institutionaliserats") över tid, och dels att visa varför oönskade ("ineffektiva") förhållanden har en tendens att bli permanenta.

Värdeprenisser

Ett genomgående tema i Gunnar Myrdals produktion är hans intresse för frågan om värderingarnas betydelse för möjligheten att uppnå vetenskaplig eller "objektiv" kunskap. Han framhåller att många teorier och modeller som används inom samhällsvetenskaperna är "skeva", dvs styrda eller påverkade av värderingar eller "värdeprenisser" som är mer eller mindre öppet angivna.

Denna skevhet uppstår enligt Myrdal av följande tre skäl: För det första är de teorier eller modeller som samhällsforskare använder sig av påverkade av värderingar som är inbyggda i den vetenskapliga traditionen. För det andra tenderar samhällsforskare att låta sig influeras av de sociala och politiska omständigheter som råder vid den tidpunkt då en undersökning genomförs. För det tredje influeras den enskilde samhällsforskaren av sin egen personlighet och sina egna personliga erfarenheter så att det påverkar forskningsresultatet (Myrdal 1968; Myrdal 1969).

Myrdals intresse för värderingarnas roll i samhällsvetenskapen kan delas upp i två typer av diskussioner. En där han med hjälp av en kunskaps-sociologisk metod analyserar förekomsten av och konsekvenserna av värderingar eller "implicita" värdeprenisser inom befintliga skolor inom samhällsvetenskapen, och då särskilt nationalekonomin. Den andra diskussionen gäller hur man skall komma tillrätta med dessa "skevheter", och kan därför främst hänföras till metodologi. Myrdals diskussioner om kunskaps-sociologi

och samhällsvetenskapliga metodproblem är ofta insprängda i hans större empiriska studier, ofta i form av appendix. Här bör dock den lilla skriften *Objektivitetsproblemet i samhällsvetenskapen* från 1969 framhållas, i vilken Myrdal på ett pedagogiskt och lättförståeligt sätt sammanfattar sina idéer på detta område (Myrdal 1969).²

Kunskapssociologi

I ett tidigt arbete, från 1930, med titeln *Vetenskap och politik i nationalekonomien* genomför Gunnar Myrdal en långtgående kritik av de förutsättningar som den klassiska och neoklassiska nationalekonomin vilar på (Myrdal 1930).³ Problemet är, enligt denna kritik, att den nationalekonomiska vetenskapen genomsyras av värderingar och värdeladdade begrepp, vilket innebär att nationalekonomin inte kan anses vara strikt vetenskaplig. Skälet till att det förhåller sig på detta sätt är att den nationalekonomiska vetenskapen är en utväxt från i huvudsak två riktningar inom filosofin, *naturrättsläran och utilitarismen*.

I *Vetenskap och politik* analyseras med kunskapssociologisk metod de viktigaste bidragsgivarna till nationalekonomin, från Adam Smith och framåt. Myrdal visar hur beroende vetenskapliga idéer är av de värderingar eller "värdepremisser" som finns givna av dels den vetenskapliga tradition som forskarna ingår i, men också av den historiska och sociala miljö som omger dem (1930: 19, 46). Politiska och andra intressen anses vara av stor vikt för att förklara förekomsten av en rad doktriner inom nationalekonomin. Han visar hur det i skenbart "objektiva" påståenden finns inbakat värderingar och "skeva" föreställningar som har till uppgift att legitimera vissa intressen. Myrdal menar dock att man inte kan anklaga alla nationalekonomer för att ytterst drivas av politiska intressen, utan problemet med värderingar ligger på ett djupare plan. Värderingarna är nämligen inbyggda i själva det vetenskapliga språkbruket. Begrepp som "värde", "nytta" och "jämvikt" är inte vetenskapliga begrepp utan i grunden moralfilosofiska. När vetenskapsmannen, i detta fallet nationalekonomen, lär sig sitt ämne så tar denne del av en redan etablerad tradition. Han eller hon ser inte detta utan "tror" att den nationalekonomiska vetenskapen uppfyller de krav på objektivitet och vetenskaplighet som utmärker främst naturvetenskaperna. Vad är det då för "värdepremisser" som finns inbyggda i den nationalekonomiska vetenskapen?

Nationalekonomin karaktäriseras, menar Myrdal, av en värdekonflikt

som funnits inbyggd i den från början, nämligen konflikten mellan vad han kallar "likhetsprincipen" och "harmonitanken" (1930: kap 1,4 och 5). Både inom den naturrättsliga filosofin och utilitarismen finns det en starkt egalitär tradition, vilken innebär att man framhåller alla människors lika värde, samt att alla människor skall ha samma förutsättningar att lyckas i samhället. Enligt likhetsprincipen bör målet för t ex ekonomisk politik vara att skapa ett mer egalitärt eller jämlikt samhälle. Harmonitanken bygger däremot på "värdepremissen" att staten inte bör störa det ekonomiska systemet samt göra så få ingrepp som möjligt. Det Myrdal avser när han talar om denna tolkning är den samhällssyn som karaktäriserar den klassiska liberalismen, eller vad som idag ofta benämns nyliberalism. En viktig förutsättning för detta argument är att anhängarna av harmonitanken utgår ifrån att det råder en "riktig egendomsfördelning" i samhället, vilket legitimerar ståndpunkten att staten inte bör bedriva fördelningspolitik (1930: 249). I analysen framhålls att det ofta är den senare ståndpunkten som har blivit den vanligaste inom de klassiska och neoklassiska doktrinerna inom nationalekonomin.

Två exempel ges på hur "konservativa" tolkningar av naturrättsläran och utilitarismen ger argument mot ingripanden i ekonomin. I ett kapitel som behandlar den klassiska värdeläran inom nationalekonomin visas konsekvenserna av att ekonomer som Adam Smith (1723-1790) och David Ricardo (1772-1823) påverkades av naturrättslärans doktrin att allt värde som skapas i ekonomin har sin grund i arbetet, vilket brukar benämnas arbetsvärdesläran (1930: kap 3). En följd av denna grundinställning var att många av de klassiska nationalekonomerna, och i förlängningen också de neoklassiska ekonomerna, blev varma anhängare av privat egendom och "frihandelsläran", dvs en fri marknad (1930: kap 5). Synen på den privata egendomen som något positivt grundar sig på åsikten att den enskilde har rätt till sitt arbete, vilket i sin tur grundar sig på åsikten att allt värde skapas genom arbete. Man får alltså inte genom skattepolitik eller liknande göra alltför stora ingrepp i ekonomin. I stället "bör" de värden som den enskilde skapat främst tillfalla denne i form av varor som sedan kan bytas mot andra varor på marknaden. På detta sätt antas maximal effektivitet i ekonomin uppnås, vilket innebär att samtliga individer eller aktörer får det så bra som möjligt. Staten bör alltså inte gripa in och störa "harmonin" eller det "naturliga" systemet.

Den andra filosofiska doktrin från vilken nationalekonomin har hämtat sina värdepremisser, utilitarismen, kan användas till att ge argument för att

aktivt skapa ett mer jämlikt samhälle (1930: 64ff, kap.6). Denna tolkning av utilitarismen förespråkades särskilt av John Stuart Mill (1806-1873). Han framhöll att det är rätt av staten att gripa in och bedriva fördelningspolitik på främst "konsumtionens" område i ekonomin. Det finns dock även en "konservativ" variant av utilitarism som växte fram efter det att utilitarismen integrerats med den neoklassiska doktrinen inom nationalekonomin.

Grundantagandet i utilitarismen är att det är maximeringen av den totala ("sociala") nyttan eller lyckan i ett samhälle som "bör vara" utgångspunkten för allt individuellt handlande, där individerna antas handla utifrån en "kollektiv" lust-olustkalkyl (1930: 67ff). Utilitarismen är alltså en "altruistisk" filosofi eller normsystem där den enskilde antas ta hänsyn även till andra när han eller hon skall välja ett handlingsalternativ.

Den centrala idén inom neoklassisk nationalekonomi är dock att det är hur den enskilda individen "subjektivt" värderar olika handlingsalternativ som skall vara utgångspunkten i den ekonomiska analysen (1930: kap 4). I detta ligger även antagandet att en enskild individ aldrig kan veta hur de andra aktörerna i ekonomin värderar dessa handlingsalternativ. Denna "värdelära" kallas den subjektiva värdeläran ("den nyklassiska värdeläran") och ligger till grund för idéerna om marginalnytta och marginalprissättning. Idén om marginalnytta har med utilitarismen gemensamt antagandet att individer handlar utifrån en lust-olustkalkyl, men det är inte den totala eller samhällsliga nyttan som motiverar individen att handla, utan maximeringen av den individuella nyttan.

Det som har hänt när utilitarismen och den neoklassiska nationalekonomin har integrerats är att värdepremissen att den enskilda individen "bör" ta hänsyn till andras nytta har fallit bort. Den enskilde antas inte ens kunna veta hur de andra aktörerna värderar olika handlingsalternativ. Däremot kvarstår den utilitaristiska idén om att den sociala eller totala nyttan både "bör" och "kan" maximeras i den ekonomiska analysen; där det mest kända exemplet på detta är Pareto-kriteriet (1930: kap 6).

Ekvationen man försöker få ihop är alltså att räkna samman eller "aggregera" enskilda aktörers "subjektiva" nyttor till en gemensam eller total nytta trots att de enskilda aktörerna antas vara ovetande om varandras nyttor. För att detta skall vara möjligt menar Myrdal att de neoklassiska nationalekonomerna inför ett antagande som postulerar att samtliga aktörer vill samma sak, dvs att det råder "intresseharmon" bland de olika aktörerna i en

ekonomi. Detta innebär bl a att man antar att det inte råder någon konflikt mellan grupper och individer om hur samhällets resurser är fördelade. Idén om "intresseharmonin" är dock endast en "värdepremiss" som införs i analysen för att det överhuvudtaget skall vara möjligt att tala om en "total" eller "social" nytta i ett samhälle. Det faktum att det faktiskt kan råda konflikter mellan olika individer och grupper på ekonomins område i ett samhälle faller alltså bort i analysen.

Myrdal återkommer till sitt intresse för kunskapsociologi i senare skrifter, men i mer begränsad omfattning. I *An American Dilemma* från 1944 analyserar och kritiserar han riktningar inom den samtida amerikanska sociologin som hävdade att man inte kan ("bör") göra någonting åt skillnaderna mellan afroamerikaner och vita (Myrdal: 1944: kap 4-6, appendix 2). Skälet till detta var bl a att dessa sociologer hade ett intresse att driva denna ståndpunkt. Han menade att det fanns en tradition att se på de svarta såsom varande "underlägsna" vilket innebar att samhällsforskarna helt enkelt tog för givet att afroamerikanerna var "biologiskt" mindervärdiga människor. Återigen framhåller Myrdal att kombinationen av politiska intressen och den vetenskapliga traditionen i sig utövar ett stort inflytande på dem som utövar vetenskap.

Det är dock särskilt i Myrdals studier av länder i tredje världen som han återkommer till de problem som har sin grund i att nationalekonomerna inte är medvetna om "skevheter" i de teorier och modeller som de använder (Myrdal 1957b; Myrdal 1968). Han kritiserar här användandet av neoklassiska ekonomiska modeller vid studiet av utvecklingsländer, där kritiken gäller dessa modellens begränsade räckvidd. Dels är den neoklassiska teorin främst inriktad på analyser av strikt ekonomiska problem, dels är den begränsad till att analysera utvecklade västländer. Precis som fallet var i *Vetenskap och politik* kritiserar särskilt den neoklassiska teorins begränsning vad gäller möjligheten att analysera fördelningsproblem. I fallet med utvecklingsländer är detta särskilt problematiskt eftersom fördelningen av de ekonomiska resurserna i dessa ofta är mycket orättvisa.

Samhällsvetenskapliga metodproblem och deras lösning

Myrdal nöjer sig inte med att analysera konsekvenserna av att samhällsvetenskaperna karakteriseras av skevheter som förvränger möjligheten till att få "objektiv" kunskap om verkligheten. Han försöker också ge lösningar till hur

man skall tackla problemet med förekomsten av värderingar eller "implicita" värdepremisser i samhällsvetenskapen. Här intar han dock två olika positioner vid skilda tidpunkter i sitt författarskap. Den första ståndpunkten innebär att han anser att objektivitet i betydelsen värderingsfrihet faktiskt är möjlig, detta om man rensar vetenskapen från alla värderingar. Senare överger han detta synsätt och förespråkar då ståndpunkten att värderingar alltid finns med i vetenskapliga undersökningar, men att de är möjliga att kontrollera genom att samhällsforskaren preciserar och öppet anger dem.

Ståndpunkten att objektivitet är möjlig i betydelsen värderingsfrihet förekommer i *Vetenskap och politik i nationalekonomi* (Myrdal 1930: kap 8). Han menar här att man måste dra en klar gräns mellan "varat" och "börat" inom samhällsvetenskapen. Inspirerad av främst den svenske filosofen Axel Hägerström menar han att så länge man blandar samman vetenskapliga fakta med politiska ideal och ideologier kommer man aldrig att kunna bedriva "objektiv" samhällsforskning. Myrdal är här även inspirerad av Max Webers tanke att man bör sträva efter att skapa en "värderingsfri" samhällsvetenskap (1930: 27, 47).⁴ Han är däremot inte ointresserad av att finna en praktisk tillämpning för denna "objektiva" samhällsvetenskap. Tvärtom; han menar att det är först när samhällsvetenskapen eller nationalekonomi gjort sig av med sin barlast av värderingar och ideologier som den kan komma till verklig nytta.

I detta sammanhang myntar Myrdal begreppet "ekonomisk teknologi", som han anser bör ersätta den neoklassiska teorin. Denna ekonomiska teknologi skall ha till uppgift att kartlägga hur relationerna mellan olika ekonomiska faktorer ser ut, vilket innebär att ekonomen endast skall belägga fakta samt kausala relationer mellan fakta. För att detta skall vara möjligt måste man försöka få fram ett så neutralt vetenskapligt språk som möjligt, vilket innebär att flera av de normativt laddade centralbegreppen inom nationalekonomi bör "utrotas". Exempel på sådana begrepp är "värde", "social nytta" och "naturlig" (1930: 36).

Denna "neutrala" ekonomiska teori eller "teknologi" skall dock kunna användas praktiskt. Nationalekonomi studerar nämligen hur olika ekonomiska aktörer strävar efter att uppnå olika mål i samhället. Tanken är att den ekonomiska teknologin skall kunna kombineras med de värderingar eller värdepremisser som olika målsättningar utgår ifrån, för att sedan kunna visa vilka "medel" som bäst leder till att dessa mål kan uppnås.

Han förespråkar dessutom att man skall kartlägga, genom sociologiska och psykologiska studier, vilka "faktiska" värderingar som olika aktörer i ett samhälle har. Om dessa värdepremisser skiljer sig åt mellan olika grupper eller klasser bör samhällsforskaren utgå ifrån någon av dessa gruppers intressen. Han kritiserar i detta sammanhang neoklassiska nationalekonomer för att de i förväg postulerar de "värdepremisser" som individer och grupper i samhället antas ha, dvs att aktörers handlande baseras på enkla val utifrån nytta (lust) och kostnad (olust). I stället framhåller han att ekonomiska val ofta görs utifrån komplexa situationer, där olika sociala och institutionella faktorer ofta har stor inverkan på besluten (1930: 137ff). Här bör det dock framhållas att Myrdal inte presenterar någon färdig teori som skall utgöra stommen i denna ekonomiska teknologi, och han frångår alltså även senare tanken att det är möjligt att upprätta en sådan.

I *An American Dilemma* från 1944 framför Myrdal de metodologiska grundtankar som allmänt förknippas med honom (1944: appendix 1 och 2). Detta innebär att han nu anser sig överge tanken om värderingsfrihet i samhällsvetenskapen. Diskussionen breddas nu också till att även gälla sociologin och andra samhällsvetenskaper.

Här presenteras en allmän kunskapsteori som behandlar möjligheterna för människor att uppnå "objektiv" kunskap om yttervärlden (Myrdal 1944: appendix 1). Han hävdar att det finns två olika förhållningssätt hos människor gentemot verkligheten. Dels har människor "föreställningar" om hur verkligheten är beskaffad, dels har de "värderingar" om hur verkligheten borde vara beskaffad. Människor tenderar dock att sammanblanda sina föreställningar om, och värderingar av, olika förhållanden i verkligheten, vilket leder till att de två förhållningssätten för det mesta sammanfaller i vad som kallas "åsikter" om verkligheten. Det är utifrån dessa åsikter som människor till vardags betraktar verkligheten och det är dessa åsikter de baserar sina beslut på. Ibland (ofta) skiljer sig dock en individs "värderingar" från dennes "föreställningar" om verkligheten. Myrdal menar att människor då har ett behov av att ge "skäl" eller "motiv" till varför de handlar som de gör, vilket innebär att uppfattningen om verkligheten blir "skev".

"Föreställningar" och "värderingar" sammanfaller ofta även inom samhällsvetenskapens begreppsapparat (Myrdal 1944: appendix 2). Denna är nämligen också nästan alltid en blandning av föreställningar om, och värderingar av, hur verkligheten är eller borde vara beskaffad. Även samhällsfor-

skaren tenderar alltså att "välja" att se de fakta som stämmer överens med de värderingar som han eller hon individuellt omfattar eller de värderingar som finns inbyggda i den vetenskapliga traditionen. Detta faktum erkänns inte alltid av samhällsforskarna, vilket leder till skevheter i forskningsresultaten.

Som exempel på skev samhällsforskning ges olika studier av den afroamerikanska befolkningen i USA. Tendensen är att författarna till dessa studier antingen intar en överdrivet positiv inställning eller en mycket negativ, ofta närmast rasistisk, attityd till afroamerikanerna. I bägge fallen leder dock detta till en skev eller förvriden bild av verkligheten. Han menar nämligen att författarna av denna typ av studier ofta försöker hitta "skäl" eller "motiv" som belägger deras i förväg negativa eller positiva inställning till den afroamerikanska befolkningen. Det som gör att forskningsresultaten blir skeva är alltså att samhällsforskarna utifrån sina värderingar och åsikter endast söker efter belägg som stöder dessa värderingar och åsikter.

I *An American Dilemma* anser sig Myrdal överge ståndpunkten att det är möjligt att utveckla en samhällsvetenskap som endast skall studera samband mellan olika företeelser (vad han tidigare kallade för den ekonomiska teknologin) för att sedan eventuellt kunna kombineras med olika värdepremisser. Han menar nu att all samhällsforskning alltid sker utifrån ett visst perspektiv, där samhällsforskaren väljer de metoder som denne tror bäst skall kunna visa vad som är intressant. Dessutom hävdar han att värderingar av logisk nödvändighet genomsyrar alla steg i forskningsprocessen. Inte bara valet av terminologi, utan även valet av studieobjekt och valet av de metoder som samhällsforskaren skall använda sig av, föregås alltid av ett visst mått av värdering.⁵

Speciellt problemet avseende värdeladdade termer i samhällsvetenskapen framhålls. Som nämndes ovan kritiserade Myrdal nationalekonomin för att okritiskt använda sig av en värdeladdad terminologi. Men även sociologin och andra samhällsvetenskaper använder sig av en mängd värdeladdade begrepp, t ex "funktion", "organisation" och "anpassning" (1944: 1055). Att försöka ersätta denna terminologi med mer neutrala begrepp menar han nu inte är möjligt. Skälet till detta är helt enkelt att värdeladdade begrepp ofta är en nödvändig ingrediens för att överhuvudtaget kunna uppställa en samhällsvetenskaplig problemställning (1944: 1063). Om man t ex skall studera klass- eller kasttillhörighetens betydelse för en grupp människor innebär detta att man utgår från en specifikt "värdeladdad" term. I klass- respektive kast-

begreppet ligger nämligen antagandet att en grupp människor på ett eller annat sätt är över- eller underordnad en annan grupp.

Han har dock inte övergivit tanken att "objektiv" samhällsforskning fortfarande är möjlig i en viss mening. Istället för att förespråka en "neutral" eller "värderingsfri" samhällsvetenskap begränsar han sig till kravet att samhällsforskaren bör undvika "skevheter" i sina forskningsresultat. "Lösningen" på problemet avseende värderingar i samhällsvetenskapen är att samhällsforskaren öppet eller explicit bör redogöra för de "värdepremisser" som styr en undersökning. På detta sätt blir det möjligt att förstå de analyser som genomförs och de slutsatser som dras i olika undersökningar.

Myrdal framhåller, precis som han gjorde i *Vetenskap och politik* i nationalekonomien, att de värdepremisser som man väljer att använda i en vetenskaplig undersökning skall baseras på de värderingar som faktiskt förekommer i det samhälle eller hos den grupp som undersöks (1944: 1063). Det finns alltså inga a priori givna "rätta" värderingar som samhällsforskaren kan utgå från. Man kan visserligen i början av en undersökning uppställa värdepremisser av instrumentell karaktär; dessa bör dock revideras om de inte visar sig stämma överens med de "faktiska" värderingarna i samhället. Här är det av stor vikt att framhålla att det inte främst skall vara samhällsforskarens egna värdepremisser som skall vara utgångspunkten i en vetenskaplig undersökning, utan de värderingar som förekommer i det samhälle eller bland de individer som studeras.

Det bör slutligen framhållas att Myrdal inte begränsar sina metoddiskussioner till att endast gälla värdeproblematiken inom samhällsvetenskapen. Han breddar ofta diskussionen till att gälla samhällsvetenskapens metodproblem i stort, där ett av hans huvudbudskap är att ekonomin och samhället bör studeras utifrån ett "multidisciplinärt" perspektiv. I artikeln *Institutional Economics* från 1978 presenterar han den position som han i princip innehåller i metodfrågor sedan han skrev *An American Dilemma* (Myrdal 1978), dvs att hans samhällsvetenskapliga eller "institutionella" metod karaktäriseras av ett holistiskt angreppssätt. Detta innebär att ekonomiska och sociala modeller skall utformas så att man med deras hjälp kan studera den empiriska verkligheten utifrån antagandet att "allting orsakar allting annat". Det finns inga specifikt ekonomiska eller sociologiska problem utan bara problem. Ingen faktor får ges företräde när man skall söka förklaringar till ett socialt eller ekonomiskt fenomen.

Myrdal menar vidare att samhällsvetenskapliga modeller skall utformas så att de överensstämmer med den empiriska verkligheten så långt som möjligt. Hans position har därför betecknats som realistisk (Adair 1992: 170). Till skillnad från den neoklassiska modellen inom nationalekonomin som utgår från ett par i förväg definierade grundantaganden måste, enligt Myrdal, ekonomiska och samhällsvetenskapliga modeller vara öppna för revidering. Detta innebär att man skall kunna ändra på "variabler" eller "faktorer" så att en modell kan anpassas till de specifika problem som man vill analysera (Myrdal 1968: 1864ff). Om man får fram nya intressanta data måste dessa kunna inarbetas i de modeller som man använder. Ytterst skall alltså data styra modellen, ej tvärtom. I nästa sektion av denna artikel utvecklas en sådan modell i detalj.

Kumulativ kausalitet

Gunnar Myrdals centrala bidrag till samhällsvetenskaplig teori är hans modell eller "mekanism" baserad på antagandet om cirkulär och kumulativ kausalitet. Denna modell använder han sig av för första gången i sina tekniskt ekonomiska arbeten, men utvecklar den senare för att kunna analysera hur ekonomiska och sociologiska faktorer samvarierar vid olika processer eller situationer.⁶

I denna modell antas att ett samhälle eller en mer begränsad social eller ekonomisk enhet består av en uppsättning faktorer som är kausalt samordnade. Detta innebär att om en faktor förändras kommer det (sannolikt) att uppstå förändringar i alla andra faktorer. Vidare antas att alla faktorer (sannolikt) kommer att förändras i samma riktning; dessutom återverkar denna förändringsprocess på den faktor som startade processen så att denna ytterligare förändras. Grundtanken i modellen är alltså att olika faktorer inte bara antas påverka och återverka på varandra ("cirkel") utan även förstärka varandra i en viss riktning ("kumulation"). Denna modell kan användas för att analysera en rad olika sociala och ekonomiska fenomen, nedan presenteras tre tillämpningar. Det bör dock framhållas att modellen aldrig "formaliseras", samt att den heller inte gavs någon systematisk eller slutgiltig form.

Ränta och inflation

Första gången tanken att vissa ekonomiska (och senare även sociala) fenomen och processer bäst beskrivs och analyseras i termer av kumulativ kausalitet

presenteras är i boken *Monetary Equilibrium* från 1939 (Myrdal 1939).⁷ Detta är Myrdals viktigaste arbete inom den rena nationalekonomin och kan närmast räknas till vad som idag betecknas "makroteori". Syftet i boken är att förklara hur faktorer som ränta, sparande och investeringar påverkar en ekonomis totala produktion, dvs vad som orsakar hög- respektive lågkonjunkturer.

Utgångspunkten för denna analys är nationalekonomen Knut Wicksells (1851-1926) teori om sambandet mellan ränta och inflation. Ett grundantagande i den neoklassiska teorin inom nationalekonomin är att det på marknaden alltid sker en anpassning av priser till ett jämviktstillstånd där utbud och efterfrågan balanserar varandra. Detta antas även gälla priset på pengar, dvs räntan. Wicksell menar dock att det inte finns en naturlig strävan till jämvikt vad gäller räntenivån. Tanken är att om den "naturliga" eller reala räntan, dvs företagets avkastning på investerat kapital, skiljer sig från bankernas utlåningsränta kommer det att påbörjas en sk kumulativ kausal process som rör sig bort från ett jämviktstillstånd (1939: kap 2).

Om t ex bankernas utlåningsränta är lägre än den "naturliga" räntan kan företagen i en ekonomi lockas att låna mer och mer pengar för att göra investeringar. Om nu bankerna inte höjer utlåningsräntan kommer företagen att fortsätta att låna, dvs efterfråga pengar. Problemet är dock att det inte finns tillräckligt med sparande i ekonomin eftersom bankräntan är för låg för att locka konsumenterna att sätta in sina pengar på bankkonton. Enda sättet för bankerna att tillfredsställa företagets efterfrågan är därför att "tvångspara", dvs trycka mer pengar, vilket leder till prisökningar eller inflation. Vad som nu händer är att företagen tolkar dessa prisökningar som att efterfrågan på deras varor har ökat, vilket leder till att de ytterligare ökar sina investeringar. Denna process kan nu fortgå där prisökningar och ökade investeringar fortsätter uppåt i en spiral, där slutresultatet kan bli hyperinflation.

Myrdals bidrag är att han kompletterar Wicksells analys med sitt antagande om förväntningarnas betydelse i den ekonomiska analysen. I *Monetary Equilibrium* introduceras begreppsparet *ex ante* och *ex post* (Myrdal 1939: 47). Detta avser att visa att det förväntade värdet eller priset på en vara eller pengar kan skilja sig från det realiserade värdet. *Ex ante* avser alltså det värde som man i förväg tillräknar någonting, t ex pengars värde i form av ränta. *Ex post* avser den räntenivå som kan iakttas i efterhand.

Vad som gör att företagen börjar efterfråga mer pengar är alltså att de har fått förändrade förväntningar om att de skall få större avkastning på sina

investeringar än vad de får genom att sätta in pengar på bank. Enligt Myrdal kan dock bankernas utlåningsränta och den reala räntan endast skilja sig åt under en period, dvs en konjunkturcykel. Detta innebär därför att en kumulativ process av prisökningar och ökade investeringar är något som endast pågår under en konjunkturcykel. Ex post, dvs vid periodens eller konjunkturcykelns slut, återupprättas den ”penningteoretiska jämvikten” på nytt, vilket innebär att det då råder balans mellan sparande och investeringar i en ekonomi, samt att den naturliga räntan och bankräntan är lika stora.

Diskriminering av afroamerikaner

År 1937 fick Gunnar Myrdal ett uppdrag från den amerikanska Carnegiestiftelsen att leda en undersökning av afroamerikanernas förhållanden i USA. Skälet till att man frågade Myrdal var att man ville ha en ”opartisk” forskare från ett neutralt land. Frågan om afroamerikanernas situation var i USA så het och känslig att man ville ha en utomstående betraktare som inte företrädde några särintressen. Myrdal tvekade först, men åkte sedan över till USA 1938 för att påbörja arbetet. Han fick där tillgång till en stor stab, som bl a bestod av en rad framstående sociologer och ekonomer. Undersökningen resulterade i ett jättelikt verk med titeln *An American Dilemma - The Negro Problem and Modern Democracy* (Myrdal: 1944).⁸ Första upplagan utkom 1944 och sedan dess har verket givits ut i en rad nya upplagor. Verket är på ca 1400 sidor.

An American Dilemma är en heltäckande studie av den afroamerikanska befolkningen i USA utifrån en rad olika perspektiv. Verket är indelat i olika avsnitt, där varje avsnitt försöker ge en bild av afroamerikanernas situation inom ett centralt samhällsområde. Kapitlen har titlar som *Race, Economics, Politics and Social Stratification*. Ett återkommande tema i de olika avsnitten är att afroamerikanerna konsekvent diskrimineras av den vita befolkningen på alla områden i samhället. Afroamerikanerna bor sämre, tjänar mindre, är sämre utbildade osv. En viktig slutsats man enligt Myrdal kan dra av detta är att dåliga villkor inom en samhällssfär ofta leder till dåliga villkor på andra områden, som i en ond cirkel (1944: 75ff, appendix 3).

För att kunna analysera effekterna av de vitas diskriminering av afroamerikanerna presenterar Myrdal en modell där han kombinerar tanken om förekomsten av en ond cirkel med antagandet om kumulativ kausalitet. Modellen visar att redan dåliga förhållanden på ett område har en tendens att

förstärka dåliga förhållanden på andra områden, något som i sin tur återverkar på och därmed förstärker de dåliga förhållandena inom det område som man utgick ifrån. Ett exempel på detta är bostadssegregering; om afroamerikaner tvingas bo i undermåliga bostadsområden får de även svårt att ta sig till bra skolor, vilket i sin tur leder till att de blir sämre utbildade, vilket i sin tur leder till sämre jobb och lägre löner, vilket gör det ännu svårare att lämna det dåliga bostadsområdet (1944: 618).

I det avsnitt om ekonomin, som kan ses som *An American Dilemmas* huvudavdelning, presenteras en trefaktor-modell baserad på tanken om cirkulär och kumulativ kausalitet, som skall användas för att särskilt analysera afroamerikanernas ekonomiska situation (1944: 208). Han argumenterar att det är tre villkor eller faktorer som man måste ta hänsyn till när man genomför en analys utifrån denna modell: Först den ekonomiska nivån, t ex inkomst, förmögenhet, som en grupp befinner sig på. Sedan vad som närmast kan betecknas som "individuella" eller "kulturella" egenskaper, t ex moral, attityder, utbildningsnivå och ambitionsnivå. Slutligen "strukturella" eller "institutionella faktorer", i detta fallet vitas diskriminering av afroamerikaner.⁹

Denna modell används för att förklara varför afroamerikanernas ekonomiska situation är betydligt sämre än de vitas på en rad områden. Inkomsterna är exempelvis lägre, arbetslösheten högre, och bland afroamerikanerna finns en betydligt lägre frekvens privata företagare än i den vita befolkningen. Den centrala faktorn bakom detta dåliga utfall, vad gäller afroamerikanernas ekonomiska situation, är diskriminering (1944: 208, kap 17). I analysen framhålls en icke-ekonomisk ("sociologisk") faktor, dvs diskrimineringen av afroamerikanerna, som en viktig förklaring till ekonomiska utfall som låg inkomst och/eller arbetslöshet.

Ett exempel på detta är hur afroamerikanerna hålls utanför stora delar av arbetsmarknaden. Här menar Myrdal att de privata företagen och fackförningarna ofta är lika skyldiga. Genom att inte låta afroamerikaner få tillträde till vita företag blir de kvar i lågbetalda och lågt ansedda yrken ("ekonomisk faktor"), vilket i sin tur leder till att afroamerikanerna förblir oförmögna att ta sig ur sin dåliga ekonomiska situation ("kulturell faktor"), och därigenom förstärks den tradition av diskriminering ("institutionell faktor") gentemot afroamerikanerna som utlöste den cirkulära och kumulativa processen.

Denna cirkulära och kumulativa kausalitet behöver inte vara av negativ natur. Ett tema i *An American Dilemma* är att enda sättet att förbättra situa-

tionen för afroamerikanerna är att bryta de onda cirklar som de befinner sig i. Om man t ex förbättrar afroamerikanernas möjligheter till utbildning, leder detta till att de får det lättare att bli anställda i vita företag, vilket i sin tur leder till att deras ekonomiska situation förbättras, vilket i sin tur leder till att de kan ge sina barn förbättrad utbildning osv. Således räcker det kanske att förändra en eller ett par faktorer när det gäller att vända en ond cirkel till en god, t ex möjligheten till utbildning, för att därigenom åstadkomma att förbättringar ger sig till känna på en rad andra områden.

I sin studie av den afroamerikanska befolkningen applicerar Myrdal de metodologiska principer som behandlades ovan. Han anger nämligen de värdepremisser som undersökningen är baserad på (1944:1). Utgångspunkten är den s k "amerikanska trosbekännelsen" ("the American Creed"). Denna baserar sig i sin tur på den amerikanska konstitutionen, och kan sägas bestå av de ideal som eftersträvas i det amerikanska samhället. Föreställningar om alla människors lika värde och rättigheter, samt idealet att alla skall ha samma möjligheter att lyckas i samhället, är här framträdande. Problemet är nu att det föreligger en kraftig diskrepans mellan dessa ideal, som delas av större delen av både den afroamerikanska och den vita befolkningen, och det sätt på vilket de vita i praktiken behandlar afroamerikanerna. Det är detta som utgör det "amerikanska dilemmaet".¹⁰

I *An American Dilemma* genomförs en mycket sofistikerad, närmast socialpsykologisk, analys av det "dilemma" som den vita amerikanska befolkningen, främst i sydstaterna, upplever när den inte klarar att leva upp till de ideal som ställs upp av "den amerikanska trosbekännelsen" (1944: kap1-3). Naturligtvis är det afroamerikanerna som får betala det högsta priset för denna spänning mellan ideal och praktik, men eftersom denna situation även upplevs som mycket besvärlig för de vita medför detta en rad märkliga konsekvenser för den afroamerikanska befolkningen.

Myrdals studie utfördes på 30- och 40-talen då segregationen i USA fortfarande var i stort sett total. Afroamerikanerna levde för sig, de vita för sig, och det var egentligen bara på arbetet som afroamerikaner och vita hade kontakt med varandra. Afroamerikanerna var utestängda från politik och administration, och hade i de flesta sydstater ingen rösträtt. Motivet bakom dessa förhållanden var i grunden rädsla hos de vita för afroamerikanerna, men det fanns också ett stort inslag av ekonomisk utsugning.

Förekomsten av den amerikanska trosbekännelsen ledde i Myrdals ana-

lys till att de vita var mer eller mindre medvetna om att det var "fel" att förtrycka afroamerikanerna. Detta innebar att de vita därför försökte rättfärdiga denna särbehandling. Eftersom den amerikanska konstitutionen ej tolererar förtryck av amerikanska medborgare kunde de verkliga skälen bakom särbehandlingen av afroamerikaner dock ej uttalas öppet. Vissa försök att legitimera förtrycket offentligt fanns i doktrinen "lika men åtskilda"; men även andra, halvt rasistiska motiv lades fram för att legitimera situationen. Enligt Myrdal existerade det emellertid ett sätt som överskuggade alla andra för att de vita skulle kunna hantera problemen i samband med rasförtrycket, och detta var förträning och tystnad (1944: 30).

De vita låtsades helt enkelt inte om att något "negerproblem" existerade. Att den afroamerikanska befolkningen levde vid sidan av det vita samhället underlättade naturligtvis en sådan inställning. Eftersom man inte hade kontakt med afroamerikaner annat än i arbetsrelationer och liknande, var det lätt för de vita att förtränga deras verkliga situation. Men denna "tystnad" gick inte att likställa med likgiltighet eller ointresse. I själva verket var den vita befolkningen i södern närmast besatt av afroamerikanernas situation. All politik och hela det sociala livet i södern var organiserat så att det var möjligt att upprätthålla åtskillnaden mellan de två befolkningsgrupperna.

En rad olika "psykologiska tekniker" hade utvecklats för att hantera situationen, bl a avseende vad som kunde och vad som inte kunde sägas. Invecklade, och för en utomstående ofta obegripliga, normsystem hade utvecklats för hur relationerna mellan raserna skulle hanteras. Ledande företrädare för afroamerikanerna kunde ibland delta i olika sociala sammankomster; ibland kunde man till och med acceptera att en och annan afroamerikan deltog i politiska och administrativa sammanhang. Men dessa undantag var strängt reglerade, och man såg från det vita samhället till att rasgränserna aldrig överskreds mer än nödvändigt. En särskilt vidrig norm gällde synen på sexuella relationer mellan raserna. Det ansågs i vissa vita kretsar helt accepterat på det informella planet för vita män att ha afroamerikanska älskarinnor, medan relationer mellan vita kvinnor och afroamerikanska män sågs som någonting oerhört skamligt, närmast otänkbart.

Utveckling och underutveckling i tredje världen

I boken *Rika och fattiga länder* från 1957 framför Gunnar Myrdal åsikten att teorin om cirkulär och kumulativ kausalitet även kan användas för att analysera utvecklingsproblem i tredje världen (Myrdal 1957b).¹¹ Han argumenterar här att neoklassiska ekonomiska modeller inte är tillämpliga vid studiet av utvecklingsländer, och fokuserar sin kritik på jämviktstanken inom den neoklassiska teorin.¹² Han menar vidare att det inte räcker att ta hänsyn till endast ekonomiska faktorer när man skall analysera ekonomisk utveckling. Precis som i *An American Dilemma* framhåller han att man även måste ta hänsyn till både ekonomiska och icke-ekonomiska faktorer ("sociologiska") vid ekonomisk analys.

Myrdal anser att det är av central vikt att alltid ha ett lands institutionella förhållanden klara för sig. Om ett utvecklingsland t ex får ökad tillgång till riskvilligt kapital eller tilldelas bistånd, kan detta kanske leda till att endast vissa regioner i landet påbörjar en kumulativ process mot ökat ekonomiskt välstånd. Andra regioner, som t ex har dålig tillgång på utbildad arbetskraft, kommer däremot inte att utvecklas; och i stället kan de drabbas av en rent motsatt effekt, nämligen tillbakagång. Företag och investerare lockas att bege sig till den eller de regioner i landet som har goda institutionella förutsättningar för ekonomisk verksamhet, medan de områden som de lämnar istället blir allt fattigare. Myrdal kallar dessa kumulativa processer spridningsverkan respektive baksugsverkan (Myrdal 1957b: 49ff).

Poängen i resonemanget är alltså att olika försök att förbättra ett utvecklingslands ekonomiska nivå kan leda till en rakt motsatt effekt. Myrdal tror t ex inte att en fri marknad eller ett *laissez-faire* system klarar att fördela t ex ekonomiskt bistånd till de regioner som behöver det bäst, dvs så att alla medborgare får del av välståndet. Staten har därför en viktig roll att spela när det gäller att "tämja" en kumulativ kausal process, i detta fallet fördela bistånd inom ett land så att en ekonomisk utveckling kommer igång som kommer alla till del.

I *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations* från 1968 utvecklar och tillämpar Gunnar Myrdal sina tankar från *Rika och fattiga länder* (Myrdal 1968).¹³ Denna bok tog över tio år att skriva och omfattar ca 2700 sidor. Han hade precis som när han skrev sin studie över afroamerikanerna tillgång till en stor stab som samlade in material. *Asian Drama* påminner dessutom på många sätt om *An American Dilemma*. Det är en brett upplagd studie av åtta asiatiska länder: Indien, Pakistan, Sri Lanka (Ceylon),

Thailand, Burma, Malaysia, Indonesien och Filippinerna, utifrån historiska, sociala och ekonomiska perspektiv.¹⁴

I *Asian Drama* presenteras en utvecklingsmodell baserad på teorin om cirkulär och kumulativ kausalitet (1968: appendix 2). Ett centralt begrepp i modellen är socialt system. Detta bottnar i en kritik av de utvecklingsekonomer som endast talar om det ekonomiska systemet, och han vill med detta begrepp markera att det är viktigt att studera hela samhället vid en ekonomisk analys (1968: 1858). Denna modell är utformad på ett sådant sätt att den kan ta hänsyn till både ekonomiska förhållanden och de institutionella och sociala faktorer som är unika för ett visst land. De faktorer som ett socialt system antas bestå av är i modellen de följande:

1. *inkomstnivån* – inkomster, sparande, förmögenhet;
2. *produktionsförhållandena* – produktivitet, teknologi, ekonomins organisation;
3. *levnadsnivån* – allmänna levnadsförhållanden, den ekonomiska ”utvecklingsnivån”;
4. *attityder gentemot liv och arbete* – värderingar, utbildningsnivå, kulturella faktorer;
5. *institutioner* – lagar, rättssystem, statliga och icke-ekonomiska organisationer, social skiktning;
6. *politiska åtgärder* (”policies”) – regeringens och offentliga beslutorgans aktiva politik (Myrdal 1968: 1860ff).

Faktorerna 1 till 3 betecknas som ekonomiska faktorer, medan faktorerna 4 och 5, attityder och institutioner, är icke-ekonomiska faktorer. Den sjätte faktorn, politiska åtgärder, är delvis ekonomisk och delvis icke-ekonomisk beroende på om de politiska åtgärderna syftar till att påverka de ekonomiska eller de icke-ekonomiska faktorerna. Modellen kan, menar Myrdal, dels användas till att göra en ”objektiv” analys av faktiska förhållanden i ett samhälle, och då räcker de fem första faktorerna i modellen. Om man däremot skall utveckla en politik eller ”plan”, t ex för att få igång en ekonomisk utveckling, bör även politiska åtgärder (faktor nummer sex) inkluderas i modellen. För att man skall kunna tala om att ett socialt system, dvs ett visst land, utvecklas måste alla faktorerna förändras samtidigt, och förändringen hos respektive faktor måste ske i samma riktning som hos alla de övriga.

Ett grundantagande i denna utvecklingsmodell är att förbättringar i en

faktor (sannolikt) leder till att även alla andra faktorer förbättras. Detta är inte alltid fallet. Precis som i *Rika och fattiga* länder framhålls att faktorn institutioner ofta har en helt avgörande betydelse för om sociala och ekonomiska reformer skall lyckas eller ej; även attityderna som människorna har till dessa reformer spelar dock en avgörande roll för att ekonomisk utveckling skall vara möjlig. Om man endast genomför förbättringar i en eller flera av de ekonomiska faktorerna så kan dessa åtgärder bli resultatlösa. Om motståndet mot ekonomisk utveckling är mycket starkt så kan dessa åtgärder dessutom få en rakt motsatt effekt. Resultatet kan bli att en "negativ" kumulativ process, dvs en "ond cirkel", sätts igång. Myrdal menar att man samtidigt som man genomför ekonomiska reformer i ett land också måste genomföra förändringar i detta lands institutioner.

De värdeprenisser som styr arbetet med *Asian Drama* är, enligt honom, de s k "moderniseringsidealen" ("the modernization ideals").¹⁵ Dessa ideal innebär i all korthet att social och ekonomisk utveckling i sig, dvs där denna utveckling innebär förbättrade ekonomiska och sociala villkor, är att betrakta som något positivt. Exempel på dessa ideal är högre inkomster och bättre utbildningsförhållanden, men även politiska ideal som demokrati och ökad jämlikhet räknar Myrdal till moderniseringsidealen.

Han framhåller dock att moderniseringsidealen inte utgör en helt oproblematisks uppsättning värdeprenisser som går att använda vid studiet av utvecklingsländer. Motståndet mot moderniseringsidealen är utbrett i alla de länder som studeras i *Asian Drama*. Hans argument för att ändå använda dessa är att den politiska och ekonomiska eliten i dessa länder delar dessa i grunden västerländska upplysningsideal.¹⁶ Myrdal framhåller här att det främsta skälet till att det kan vara svårt att få igång social och ekonomisk utveckling, dvs en "moderniseringsprocess", i ett utvecklingsland är förekomsten av icke-ekonomiska faktorer, dvs institutioner och attityder hos befolkningen, som är starkt moderniseringsfientliga. Speciellt religiösa institutioner och attityderna hos religiösa grupper är centrala i detta sammanhang.

En annan viktig faktor bakom svårigheterna att få igång en moderniseringsprocess är att staten och den politiska makten i många utvecklingsländer ofta är "svag". Myrdal myntar här begreppet "den mjuka staten" ("the soft state"), varmed avses en typ av statsmakt som är oförmögen att bedriva effektiv och rationell ekonomisk politik (1968: 66). Att statsmakten är "mjuk" behöver dock inte innebära frånvaro av våld och förtryck; tvärtom, det är

ofta de statsbildningar som är oförmögna att genomföra rationella politiska lösningar på sina problem som använder sig av dessa metoder.

Det är alltså av stor vikt att reformer i ett utvecklingsland inriktas på förbättra de politiska och sociala institutioner som påverkar ett lands ekonomiska verksamhet. Ett viktigt område för reformer är t ex ett lands utbildningssystem. Reformerna inom detta område är särskilt effektiva eftersom dessa även kan antas leda till att "moderniseringsfientliga" attityder hos medborgarna förändras. Ett huvudbudskap i *Asian Drama* är alltså att ekonomiska reformer ofta blir resultatlösa om man inte samtidigt försöker genomföra förändringar i ett lands institutionella förhållanden (1968: 1874).

Diskussion

Vilken relevans har Gunnar Myrdal för dagens sociologi?¹⁷ Det finns enligt mitt sätt att se två skäl till varför en modern sociolog kan ha behållning av att ta del av Myrdals tänkande. För det första är hans fortlöpande diskussion om värderingarnas roll i samhällsvetenskapen av betydelse. Hans "lösning" av värderingsproblemet är dock inte helt invändningsfri, och kan enligt min mening främst anses vara relevant för policyinriktad forskning inom sociologin. För det andra är hans ambition att bryta ner gränserna mellan framförallt nationalekonomin och sociologin central. Myrdal är dock inte helt problematisk som tänkare och forskare, och några påpekanden bör därför göras, främst för att kunna ta fram vad som är verkligen värdefullt hos honom.

En gemensam nämnare för mycket av dagens sociologiska forskning är att dess utövare ofta drivs av ambitionen att sociologin skall vara "praktisk" i den meningen att sociologin skall ha till uppgift att lösa olika sociala problem. På denna punkt stämmer Myrdals position väl överens med vad som eftersträvas inom modern sociologi. Han lade nämligen stor vikt vid att samhällsvetenskapen skall kunna användas för politiska och andra praktiska syften.

När Myrdal behandlar värderingsproblemet i samhällsvetenskapen diskuterar han som jag ser det främst metodproblem som har relevans för policy- eller praktiskt inriktad samhällsforskning. När han framför ståndpunkten att samhällsforskaren öppet bör ange de "värdeprenisser" som styr en undersökning betyder detta också att samhällsforskaren bör formulera en social eller politisk målsättning. Myrdal lägger nämligen vikt vid att det är de "faktiska" värderingarna som förekommer i ett samhälle eller bland en grupp människor som skall vara styrande vid en undersökning, och detta innebär att samhällsforskaren också skall försöka se efter hur man på bästa sätt skall

kunna tillfredsställa de mål och medel som dessa värderingar implicerar. Att genomföra en studie i linje med vissa "värdepremisser" är alltså liktydigt med att försöka visa vilka hinder en grupp människor möter samt vilka möjligheter de har att förverkliga vissa målsättningar i ett samhälle.

Åsikten att samhällsforskaren noga och öppet skall ange de "värdepremisser" som styr en undersökning är alltså kanske av störst relevans när man med hjälp av vetenskaplig kunskap skall försöka belysa något socialt eller ekonomiskt problem. På detta sätt kan samhällsforskaren klargöra både för sig själv och för andra exakt vad det är för socialt eller ekonomiskt problem som han eller hon försöker bidra till att lösa. Däremot är det mer tveksamt om Myrdals position i värderingsfrågan har något att tillföra den forskning som kan räknas till "grundforskning" inom sociologin, dvs den typ av forskning som har ambitionen att vara "objektiv" i någon mening.

När Myrdal hävdar att värderingar av logisk nödvändighet genomsyrar alla steg i forskningsprocessen, t ex vid valet av studieobjekt och valet av metoder, så skiljer han enligt min uppfattning inte på politiska eller ideologiska värderingar, å ena sidan, och "teoretiska" eller "inomvetenskapliga" värderingar, å den andra. Det finns nämligen en diskussion inom samhällsvetenskapernas vetenskapsteori där man gör åtskillnad mellan "teoriladdad" vetenskap och "värdeladdad" vetenskap (Hollis 1994: 214ff). Detta innebär bl a att man måste skilja på de värderingar som föregår varför man väljer att använda sig av en speciell teori eller metod i en undersökning, och värderingar av politisk eller ideologisk art. Myrdals tanke att man skall utgå från de värderingar som finns givna i det samhälle eller den grupp individer som man önskar studera kan alltså enligt min åsikt inte bidra till att lösa vissa av de problem som kan uppstå vid valet av teori eller metod, utan här måste ofta andra kriterier till än att endast hänvisa till samhällsrelevans.

Ett annat problem med Myrdals ståndpunkt i värderingsfrågan gäller samhällsforskarens roll. Enligt Myrdal är det ofta upp till den enskilde samhällsforskaren att försöka "kontrollera" de värderingar som styr en undersökning genom att öppet ange dessa i form av värdepremisser. I detta ligger dock två problem. Det ena är att samhällsforskaren inte alltid kan antas vara medveten om alla de värderingar eller "implicita" värdepremisser som kan tänkas styra hans eller hennes arbete. Det andra problemet är att det inte föreligger någon garanti att öppenhet med värdepremisser behöver innebära frånvaro av "skevheter" i forskningsresultaten. Myrdal försöker lösa det sist-

nämnda problemet genom att kräva att det inte bör vara samhällsforskarens egna värderingar, utan värderingarna hos de individer eller grupper som en undersökning avser, som skall utgöra grunden för de värdepremisser som styr en undersökning. Det åligger alltså samhällsforskaren att först empiriskt kartlägga vilka värderingar som faktiskt förekommer i ett samhälle och sedan utgå från dessa i sin vidare undersökning. Denna empiriska studie av värderingar är dock i sig samhällsforskning, och det kan mycket väl innebära att samhällsforskaren tenderar att endast söka efter de värderingar som finns i samhället vilka stämmer överens med hans eller hennes egna.

Problemet är att Myrdal överlåter ansvaret på samhällsforskaren själv att hålla reda på sina värderingar. Vad Myrdal förbigår är att samhällsforskning är en "kollektiv" verksamhet där en forskare ofta presenterar vad han eller hon har åstadkommit inför andra forskare. Det är egentligen först då som en "kontroll" av värderingarna blir riktigt möjlig, dvs genom kritik från andra forskare. Det är alltså vetenskapssamhället som "institution" som främst kan garantera, om inte objektivitet så i alla fall att värderingarna hålls under uppsikt (Se t ex Bergström 1987 och Popper 1966).

En styrka hos Myrdal ligger i det sätt på vilket han visar hur politiska eller ideologiska värderingar eller "värdepremisser" faktiskt utgör en förutsättning för olika ekonomiska och samhällsvetenskapliga teorier. Den "kunskaps sociologiska" metod med vilken han analyserar det politiska eller ideologiska innehållet i nationalekonomin skulle mycket väl kunna användas vid liknande studier inom sociologin. Att visa vilka eventuella utomvetenskapliga "värdepremisser" som finns inbyggda i traditioner som funktionalism, rational-choice teori, social konstruktivism osv, skulle kunna kasta ett ljus över tillförlitligheten i dessa teoriers slutsatser.

Det andra skälet till varför det kan vara värdefullt att ta del av Gunnar Myrdals verk idag är hans ambition att bryta ner gränsen mellan sociologi och nationalekonomi. Många av de åsikter han framför, från *Vetenskap och politik i nationalekonomin* till *Asian Drama*, ligger väl i linje med den moderna ekonomiska sociologins positioner (Granovetter och Swedberg 1992; Smelser och Swedberg 1994). Myrdals tanke att man empiriskt bör kartlägga de värderingar som ligger till grund för ekonomiskt handlande, och att man även bör ta hänsyn till institutioner, återfinns även inom den ekonomiska sociologin. En viktig ståndpunkt hos Myrdal är att "kulturella faktorer" (attityder) och institutioner är av stor betydelse när man skall studera skillnaderna i ekonomiskt utfall mellan olika etniska grupper inom ett land

eller mellan industriländer och utvecklingsländer.

Myrdals kanske viktigaste bidrag till samhällsvetenskapen är emellertid hans modell eller "mekanism" baserad på cirkulär och kumulativ kausalitet. Det finns en riktning inom modern sociologi som intresserar sig för att studera social förändring över tid, där ambitionen är att försöka hitta de sociala mekanismer som exakt visar hur olika fenomen påverkar varandra (Elster 1989; Hedstöm och Swedberg 1998; Brante 1997). Myrdals modell kan mycket väl anses vara relevant för denna typ av sociologi. Antagandet om cirkulär och kumulativ kausalitet försöker nämligen fånga en mekanism som tydligt visar "naturen" i relationerna mellan olika faktorer hos ett socialt fenomen. Myrdals modell är dessutom applicerbar på en rad olika fenomen, och uppfyller därför det krav på generaliserbarhet som anses önskvärd inom den mekanismbaserade forskningen.

Myrdals modell är dock inte unik. Det finns en litteratur inom särskilt organisationssociologi och nyinstitutionell nationalekonomi som framför tankegångar vilka överensstämmer med Myrdals cirkulära och kumulativa modell. Jag tänker här på de processer som kallas "path-dependency" eller "steg-beroende", vilka innebär att olika företeelser har en tendens låsas in och förstärkas över tid. Ett exempel ger Stinchcombe (1969) som hävdar att organisationer har en tendens att behålla flera av de egenskaper som var för handen när de bildades. Ett annat exempel lämnar den nyinstitutionelle ekonomen Brian W. Arthur vilken, direkt inspirerad av Myrdal, i en rad arbeten har visat att olika ekonomiska händelser eller utfall har en tendens att förstärkas över tid. Han framhåller det faktum att vissa produkter på marknaden har en förmåga att över tid konkurrera ut alternativa produkter trots att de inte behöver vara "bättre". Ett exempel på en sådan produkt är Microsofts operativsystem för datorer (Arthur 1994).

Här bör det framhållas att de "faktorer" eller "variabler" som Myrdal använder sig av i sin modell ofta är illa definierade och inte tillräckligt avgränsade. Särskilt tänker jag på de sex faktorerna som ingår i den utvecklingsmodell som Myrdal presenterar i *Asian Drama*. Det som är viktigt att framhålla är emellertid att han lägger stor vikt vid institutioner i sin modell. Det är nämligen just denna faktor som har en tendens att "låsa in" grupper eller individer i ett bestämt handlingsmönster, som kan vara mycket svårt för dem att bryta sig ur. Vad modellen kanske är lämpligast till att analysera är s k institutionaliseringsprocesser som motverkar ekonomiskt eller socialt "effektiva" lösningar på olika samhällsområden.

Till slut måste också något sägas om relevansen av de empiriska resultat som Myrdal uppnådde i sina två huvudverk; dvs *An American Dilemma* och *Asian Drama*. Vad gäller den förstnämnda boken är de analyser som Myrdal där genomför av kanske främst historiskt intresse. Den afroamerikanska befolkningen har i dag uppnått många framsteg sedan detta verk skrevs. Att diskriminering av minoritetsgrupper fortfarande utgör ett stort problem i många länder är dock ett välkänt faktum. Den svenske sociologen Carl-Ulrik Schierup har inspirerats av vissa grundtankar från *An American Dilemma* (Schierup 1996). Han har nämligen föreslagit att många etnicitets- och invandringsproblem i dagens Europa kan analyseras utifrån tanken om förekomsten av ett "europeiskt dilemma". Han framhåller nämligen att de sätt som de europeiska staterna behandlar invandrare och etniska minoriter på ofta stämmer illa överens med de demokratiska ideal som utmärker de europeiska samhällena. Vidare finns det inom modern etnicitetsforskning en rad studier som analyserar ekonomisk diskriminering av invandrare och etniska minoriteter i termer av kumulativ kausalitet, där även orsakerna till en alltmer ökande hastighet i emigrationstakten från vissa länder analyseras i termer av denna "mekanism" (Hamilton och Chinchilla 1996; Portes 1994; Waldinger 1997).

Vad gäller relevansen av *Asian Drama* kan Myrdals framhållande av att man måste ta hänsyn till ett lands institutioner vid ekonomiska reformer enligt Angresano (1997) bidra till att förklara varför de ekonomiska reformerna i många f d kommunistiska länder inte har fallit så väl ut. Skälet till detta är att länder som t ex Ryssland och Ukraina ofta saknar "goda" institutioner som underlättar ekonomisk verksamhet. Myrdals ståndpunkt att den neoklassiska teorin ofta bortser från det faktum att ekonomisk och social utveckling kräver en jämnare fördelning av ett lands resurser delas av "socialekonomen" Amartya Sen. Denne har i en rad arbeten visat att en av de avgörande orsakerna till den bestående fattigdomen i många utvecklingsländer har sin grund i den ofta mycket orättvisa fördelningen av dessa länders ekonomiska (och sociala) resurser. (Se t ex Sen 1981 och Sen 1984).

Ett sista skäl till varför det kan vara intressant att ta del av Myrdals tänkande idag är att hans breda angreppssätt kan vara inspirerande. Moderna sociologer och ekonomer begränsar sig ofta till smala problem, medan Myrdal intresserade sig för hela "civilisationer". Ett verk som *An American Dilemma* kan mycket väl jämföras med vad som skrivits inom den klassiska traditionen av sociologer som Toqueville, Weber och Durkheim.¹⁸

Acknowledgement

Jag vill tacka följande personer för värdefulla synpunkter på denna samt tidigare versioner av denna artikel: Göran Ahrne, Patrik Aspers, Reza Azarian, Magnus Boström, Jenny-Ann Brodin, Elisabet Lindberg, Apostolis Papakostas, Richard Swedberg, Adrienne Sörbom, Lars Udéhn, Denny Vågerö samt Per-Erik Yngwe. Jag vill dessutom tacka tre anonyma granskare för flera goda synpunkter.

Noter

¹ Det saknas en egentlig biografi om Gunnar Myrdals liv och verk. Det mest omfattande verket om Gunnar Myrdal är annars Walter A. Jacksons *Gunnar Myrdal and America's Conscience* (1990). Här finns en relativt omfattande biografi över Gunnar Myrdals liv, men boken är främst ägnad tillkomsten och diskussionen om efterverkningarna av *An American Dilemma*. Två innehållsrika källor till Gunnar Myrdals liv och verk är Richard Swedbergs introduktion till *The Political Element in the Development of Economic Theory*, Swedberg (1990); samt Bo Gustafssons artikel om Myrdal i *Svenskt biografiskt lexikon* (1987-89: 144-60). Det finns vidare en rad verk om Alva Myrdal, både biografier och mer vetenskapliga verk, där även Gunnar Myrdal behandlas. Se t ex dottern Sissela Boks verk *Alva - ett kvinnoliv* (1987) samt Jan-Olof Nilssons *Alva Myrdal - en virvel i den moderna strömmen* (1994). I Gunnar Myrdals egen *Hur styrs landet?* (1982) finns en del självbiografiska inslag.

² I verket *Value in Social Theory* (1958) finns alla centrala texter avseende värdeproblematiken som Myrdal skrivit efter Vetenskap och politik fram till och med 1958. Verket består dels av separata artiklar, men också av utdrag från bl a *An American Dilemma*. Här finns även en inledning av Paul Streeten som försöker sammanfatta Myrdals position i värdefrågan (Streeten 1958).

³ Det är dock viktigt att framhålla att Myrdal i *Vetenskap och politik i nationalekonomien* (1930) inte förkastar den nationalekonomiska vetenskapen. Myrdal menar att den nationalekonomiska vetenskapen har uppnått många insikter, och särskilt efter tillkomsten av den neoklassiska doktrinen tanke om marginalnytta har nationalekonomin blivit en avancerad och sofistikerad vetenskap. Vad Myrdal i grunden är kritisk till är förekomsten av det filosofiska "bagage" i form av naturrättslig och utilitaristisk filosofi som han menar skapar skevheter i de vetenskapliga slutsatserna.

⁴ Myrdal hänvisar här till Webers texter *Samhällsvetenskapernas objektivitet* samt *Vetenskap som yrke* Bägge i Weber (1991).

⁵ Det finns dock ett avsnitt i *An American Dilemma* där Myrdal tycks inta en direkt motsatt ståndpunkt till den att värderingar alltid finns med i alla steg i samhällsvetenskaplig forskning, dvs även när man ställer upp eller formulerar en teori. Här skiljer han nämligen på "teoretisk" och "praktisk" forskning. Han hävdar där att teoretisk forskning uteslutande har till uppgift att belägga fakta samt kausala relationer mellan fakta. "Praktisk" forskning är däremot inriktad mot att uppfylla vissa mål baserade på vissa värderingar. Myrdal framhåller vidare att den "teoretiska" samhällsforskningen har flera viktiga uppgifter, bl a att genom teoretisk analys av givna fakta visa vilka "praktiska" problem som faktiskt är möjliga att lösa. Denna ståndpunkt är alltså i stort sätt identisk med Myrdals position i *Vetenskap och politik*. (Myrdal 1944: 1059).

⁶ Tanken att kumulativa kausala processer är av stor betydelse i ekonomin intog en framträdande plats i den amerikanske nationalekonomen Thorstein Veblens (1857-1929) tänkande. Han förklarar även bl a uppkomsten av en rad "institutioner" i samhället utifrån ett antagande att vissa sociala fenomen har en tendens att vad vi idag kallar "låsas in" ("locking-in") och sedan förstärkas genom en kumulativ process. Särskilt gäller detta olika kulturella beteendemönster (Veblen 1919). Myrdal refererar dock aldrig till Veblen när han diskuterar begreppet.

⁷ Boken utkom först i artikelform i *Ekonomisk tidskrift* 1931 under titeln *Om penningteoretisk jämvikt* (Myrdal 1931). Den gavs senare ut i en tysk upplaga 1933 (Myrdal 1933). Den slutgiltiga engelska upplagan är kraftigt reviderad och utökad (Myrdal 1939).

⁸ Främsta arbetena som redogör för Myrdals arbete med och innehållet i *An American Dilemma* är Walter A. Jacksons *Gunnar Myrdal and America's Conscience* (1990) samt David W. Southers *Gunnar Myrdal and Black-White Relations* (1987).

⁹ Myrdal använder sig inte här själv av begreppen "individ" eller "kultur" och "struktur", men utifrån de exempel han använder sig av har jag valt att beteckna dem på detta sätt.

¹⁰ Myrdals tanke om förekomsten av "ett amerikanskt dilemma" kritiserades ett par år efter det att An American Dilemma utkommit av Robert K. Merton. Mertons åsikt, som var baserad på attitydundersökningar, var att den vita befolkningen inte alls var speciellt bekymrad över hur de behandlade afroamerikanerna. De vita tenderar istället enligt Merton att ta afroamerikanernas underordnade ställning för given. Se Merton (1949).

¹¹ Boken utkom först i engelsk upplaga med titeln *Economic Theory and Underdeveloped Regions* (Myrdal 1957a).

¹² Myrdal anser dock att det finns "statiska" tillstånd. Särskilt tanken om en ond cirkel använder han för att analysera varför vissa samhällen är statiska eller oföränderliga. Dåliga förhållanden tenderar nämligen att balansera varandra så att ingen förändring sker. Myrdal menar dock att denna form av "stabilitet" skiljer sig från den neoklassiska nationalekonomins jämviktstanke. En ond eller god cirkel är närmast att likna vid ett instabilt jämviktstillstånd, där en störning alltid leder till att jämvikten överges, dvs till att en process sätts igång som leder bort ifrån det ursprungliga tillståndet. Det neoklassiska jämviktstillståndet är däremot ett stabilt jämviktstillstånd, vilket innebär att en störning alltid leder till att det ursprungliga tillståndet återupptår efter en viss tid (Myrdal 1957b: kap 2).

¹³ Det finns även en svensk översättning av verket med titeln *Asiatiskt Drama*. En undersökning om nationernas fattigdom (Myrdal 1968-1971). Denna är dock kraftigt förkortad, vilket bland annat innebär att de viktiga appendix - där bl a Myrdals utvecklingsmodell presenteras - från den engelska originalutgåvan. uteslutits.

¹⁴ Två sekundärtexter om Asian Drama är Chossudovsky (1992) och Ethier (1992)

¹⁵ Moderniseringsidealen består enligt Myrdal av följande komponenter: "Rationalitet i politik och offentlig debatt", "Planering för utveckling", "Ökad produktivitet", "Ökad levnadsstandard", "Social och ekonomisk utjämning" samt "Förbättrade institutioner och attityder" (Myrdal 1968: 54ff).

¹⁶ Här bör det framhållas att det är något av en paradox att Myrdal, å ena sidan, kraftigt kritiserar västerländska ekonomer för att de studerar utvecklingsländer utifrån ett västerländskt, "skevt", synsätt, samtidigt som han, å andra sidan, själv vill studera utvecklingsländer utifrån "modernistiska", dvs i grunden västerländska, värdepremisser.

¹⁷ Myrdal har av svenska sociologer främst uppmärksammats för sin betydelse som ideolog bakom den svenska modellens utseende och framväxt. Ron Eyerman framhåller i artikeln *Rationalizing Intellectuals* Myrdals och hans hustru Alva Myrdals betydelse för den "rationaliseringsprocess" som har varit utmärkande för det svenska samhället sedan 30-talet (Eyerman 1985). Jan-Olof Olsson har i sin studie *Alva Myrdal - En virvel i den moderna strömmen* lagt tonvikten vid Alvas och Gunnars insatser inom svensk socialpolitik på 30-talet (Nilsson 1994).

¹⁸ Två aktuella studier av afroamerikanernas situation som har inspirerats av *An American Dilemma* är Stephan och Abigail Thernstroms *America in Black and White* (1997) samt Obie Clayton, Jr's (red) *An American Dilemma Revisited* (1996).

Referenser

- Adair, P. (1992) "Myrdal and Institutionalism: From Rejection to Acceptance", s 163-73 i Dostaler, G. (red) *Gunnar Myrdal and his Works*. Montreal: Harvest House Ltd.
- Angresano, J. (1997) *The Political Economy of Gunnar Myrdal*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Arthur, W. B. (1994) *Increasing Returns and Path Dependence in the Economy*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Bergström, L. (1987) *Objektivitet*. Stockholm: Thales.
- Bok, S. (1987) *Alva - Ett kvinnoliv*. Stockholm: Bonniers.
- Brante, T. (1997) "Kausal realism och sociologi", *Sociologisk forskning* 1-2: 311-35.
- Clayton, O. (red) (1996) *An American Dilemma Revisited*. New York: Russel Sage Foundation.
- Chossudovsky, M. (1992) "Myrdal and Economic Development. A Critical Analysis", s 89-107 i Dostaler, G.(red) *Gunnar Myrdal and His Works*. Montreal: Harvest House Ltd.
- Elster, J. (1989) *Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ethier, D. (1992) "Myrdal and Southeast Asia Development", s 68-88 i Dostaler, G. (red) *Gunnar Myrdal and His Works*. Montreal: Harvest House Ltd.
- Eyerman, R. (1985) "Rationalizing Intellectuals: Sweden in the 1930s and 1940s", *Theory and Society* 14(6): 777-807.
- Fay, B. (1996) *Contemporary Philosophy of Social Science*. Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers Inc.
- Granovetter, M. & Swedberg, R. (1985) *The Sociology of Economic Life*. Boulder: Westview Press.
- Gustafsson, B. (1987-1989) "Myrdal, Karl Gunnar", s 144-60 i Nilzén G. (red) *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Band 26. Stockholm: Nordstedts Tryckeri.
- Hamilton, N. & Chinchilla, N. S. (1996) "Global Economic Restructuring and International Migration: Some Observations Based on the Mexican and Central American Experience", *International Migration* 34(2): 95-227.
- Hansson, B. (1982) *The Stockholm School and the Development of Dynamic Method*. London: Croom Helm Ltd.

- Hedström, P. & Swedberg, R. (red) (1998) *Social Mechanisms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hollis, M. (1994) *The Philosophy of Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackson, W. A. (1990) *Gunnar Myrdal and America's Conscience. Social Engineering and Racial Liberalism, 1938-1987*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Merton, R. K. (1949) "Discrimination and the American Creed", s 99-126 i MacIver, R. M. (red) *Discrimination and National Welfare*. New York: Harper & Brothers.
- Myrdal, A. & Myrdal, G. (1934) *Kris i befolkningsfrågan*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söner.
- Myrdal, G. (1930) *Vetenskap och politik i nationalekonomien*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söner.
- Myrdal, G. (1931) "Om penningteoretisk jämvikt", *Ekonomisk Tidskrift* 33 (5-6): 191-302.
- Myrdal, G. (1933) "Der Gleichgewichtsbegriff als Instrument der Geldtheoretischen Analyse", s 361-487 i Hayek F. A.(red) *Beiträge Zur Geldtheorie*. Vienna: Springer Verlag.
- Myrdal, G. (1939) *Monetary Equilibrium*. London: William Hodge & Co. Ltd.
- Myrdal, G. [1944] (1996) *An American Dilemma. The Negro Problem and Modern Democracy*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Myrdal, G. (1953) *The Political Element in the Development of Economic Theory*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Myrdal, G. (1957a) *Economic Theory and Underdeveloped Regions*. London: Methuen & Co Ltd.
- Myrdal, G. (1957b) *Rika och fattiga länder*. Stockholm: Tidens förlag.
- Myrdal, G. (1958) *Value in Social Theory*. New York: Harper & Brothers.
- Myrdal, G. (1968) *Asian Drama. An Inquiry into the Poverty of Nations*. New York: Pantheon Books.
- Myrdal, G. (1968-1971) *Asiatiskt drama. En undersökning om nationernas fattigdom*. Stockholm: Raben & Sjögren.
- Myrdal, G. (1969) *Objektivitetsproblemet i samhällsforskningen*. Stockholm: Raben & Sjögren.
- Myrdal, G. (1978) "Institutional Economics", *Journal of Economic Issues* 12(4): 771-83.

- Myrdal, G. (1982) *Hur styrs landet?* Stockholm: Raben & Sjögren.
- Nilsson, J. O. (1994) *Alva Myrdal - En virvel i den moderna strömmen*. Stockholm: Symposium.
- Popper, K. (1966) *The Open Society and Its Enemies*, Vol II. Princeton: Princeton University Press.
- Portes, A. (red) (1995) *The Economic Sociology of Immigration*. New York: Russell Sage.
- Schierup, C.-U. (1996) "Ett europeiskt dilemma - aktualiteten i Gunnar Myrdals amerikaanalys", *Tvårsnitt* 1: 52-69.
- Sen, A. (1981) *Poverty and Famines*. Oxford: Oxford University Press.
- Sen, A. (1984) *Resources, Values and Development*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Smelser, N. J. & Swedberg, R. (red) (1994) *The Handbook of Economic Sociology*. Princeton: Princeton University Press.
- Southern, D. W. (1987) *Gunnar Myrdal and Black-White Relations. The Use and Abuse of An American Dilemma 1944-1969*. Baton Rouge: Louisiana State University Press.
- Stinchcombe, A. L. (1965) "Social Structure and Organizations", s 142-93 i March J. G. (red) *Handbook of Organizations* Chicago: Rand McNally.
- Streeter, P. (1958) "Introduction", s ix-xlvi i Myrdal, G. *Value in Social Theory*. New York: Harper & Brothers.
- Swedberg, R. (1990) "Introduction to the Transaction Edition", s vii-xxxvii i Myrdal, G. *The Political Element in the Development of Economic Theory*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Thernstrom, S. & Thernstrom A. (1997) *America in Black and White*. New York: Simon & Schuster.
- Veblen, T. (1919) *The Place of Science in Modern Civilization and Other Essays*. New York: Huebsch.
- Waldinger, R. (1997) "Black-Immigrant Competition Re-Assessed: New Evidence from Los Angeles", *Sociological Perspectives*, 40(3): 365-86.
- Weber, M. (1991) "Samhällsvetenskapernas objektivitet", s 96-163 i Comte, A., Durkheim É., Weber, M. *Tre klassiska texter*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Weber, M. (1991) "Vetenskap som yrke", s 9-39 i Comte, A., Durkheim É., Weber, M. *Tre klassiska texter*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Abstract

Gunnar Myrdal's Relevance for Contemporary Sociology: Value Premises and Cumulative Causation.

Gunnar Myrdal (1898-1977) is one of Sweden's internationally most renowned social scientists. He has made important contributions to both the fields of economics and sociology, but even to the philosophy and the methodology of the social sciences. M criticizes the social sciences for being value-loaded. The values built into the scientific tradition, political interests, and the personal values of the social scientist, has all a tendency to create biases in the scientific results. The only way to "solve" this problem is that the social scientist brings the *value premises* that govern a study into the open. It is then possible for others to judge the conclusions reached. M has an ambition to reduce the gap between economics and sociology. For this purpose he have developed a model based on the idea of *circular* and *cumulative causation*. This model assumes that economic and non-economic factors are equally important in social processes and that the factors reinforce each other in a specific direction. M uses this model for analyzing business fluctuations, discrimination of Afro-Americans and development processes in third-world countries.